

Algebra
Wykłady dla Studiów Doktoranckich
2008–2009

Kazimierz Szyciek

Spis treści

Przedmowa	v
1 Grupy	1
1.1 Grupy, podgrupy, homomorfizmy	1
1.1.1 Definicja i przykłady grup	1
1.1.2 Podgrupy i warstwy	2
1.1.3 Podgrupy normalne	3
1.1.4 Homomorfizmy	4
1.1.5 Automorfizmy wewnętrzne	7
1.1.6 Twierdzenie Jordana-Höldera	8
1.2 Działanie grupy na zbiorze	9
1.2.1 Działanie grupy przez automorfizmy wewnętrzne	11
1.2.2 Zastosowania w teorii grup skończonych	12
1.3 Iloczyn prosty i półprosty grup	13
1.3.1 Iloczyn wewnętrzny	13
1.3.2 Iloczyn zewnętrzny	14
Iloczyn prosty	14
Iloczyn półprosty	16
1.3.3 Holomorf grupy	17
1.4 Grupy wolne i kody genetyczne grup	18
1.4.1 Monoidy wolne	19
1.4.2 Grupy wolne	19
1.4.3 Własność uniwersalna grupy wolnej	21
1.4.4 Kod genetyczny grupy	22
2 Pierścienie	27
2.1 Podstawowe pojęcia	27
2.2 Homomorfizmy i ideały	29
2.3 Ideały w pierścieniach przemiennych	32
2.3.1 Ideały pierwsze i maksymalne	33
2.3.2 Rozszerzenie i zwężenie ideału	34
2.3.3 Twierdzenie chińskie o resztach	35
2.3.4 Elementy nilpotentne i dzielniki zera	36
2.4 Pierścienie ułamków i lokalizacja	38
2.4.1 Konstrukcja	39
2.4.2 Własność uniwersalna	41
2.4.3 Ideały pierścienia ułamków	42
3 Moduły	43
3.1 Definicje i przykłady	43
3.1.1 Operacje na modułach	46
3.2 Homomorfizmy modułów	46
3.2.1 Rozszczepialne ciągi dokładne	47
3.3 Moduły wolne	50
3.4 Moduły projektywne	54

3.4.1	Bazy dualne modułów projektywnych	56
3.4.2	Moduły projektywne nad pierścieniami lokalnymi	58
3.5	Bimoduły i reprezentacje pierścieni	60
3.6	Iloczyn tensorowy modułów	61
3.6.1	Rozszerzenie pierścienia skalarów	63
4	Moduły nad pierścieniami ideałów głównych	67
4.1	Moduły torsyjne	67
4.2	Moduły skończenie generowane	70
4.3	Grupy abelowe	73
4.3.1	Grupy abelowe wolne	73
	Grupa abelowa wolna jako składnik prosty grupy abelowej	74
	Generatory i relacje	75
4.3.2	Skończenie generowane grupy abelowe	76
4.3.3	Skończenie generowane beztorsyjne grupy abelowe	76
4.3.4	Skończenie generowane mieszane grupy abelowe	77
4.3.5	Torsyjne grupy abelowe	77
4.3.6	Skończone grupy abelowe	78
5	Kategorie	77
5.1	Obiekty i morfizmy	77
5.1.1	Monomorfizmy i epimorfizmy	80
5.2	Iloczyny obiektów kategorii	81
5.3	Sumy obiektów kategorii	84
5.4	Funktory	87
5.4.1	Transformacja naturalna funktorów	89
5.4.2	Naturalna równoważność funktorów	91
5.4.3	Funktory sprzężone	93
5.5	Funktor K_0	94
5.5.1	Grupa Grothendiecka	94
5.5.2	Funktor K_0	97
5.5.3	K -teoria	98
6	Pierścienie noetherowskie	99
6.1	Moduły i pierścienie noetherowskie	99
6.1.1	Moduły noetherowskie	99
6.1.2	Pierścienie noetherowskie	101
6.1.3	Moduły i pierścienie artinowskie	105
6.2	Rozkład prymarny	105
6.2.1	Radykał ideału	108
6.2.2	Nota bibliograficzna	110
6.3	Pierścienie Dedekinda	110
6.3.1	Wymiar pierścienia	111
6.3.2	Elementy całkowite nad pierścieniem	111
6.3.3	Pierścienie Dedekinda	113
6.3.4	Inna charakteryzacja pierścieni Dedekinda	115
6.4	Pierścienie liczb algebraicznych całkowitych	116
7	Afiniczne rozmaitości algebraiczne	121
7.1	Zbiory algebraiczne i ich ideały	121
7.2	Topologia Zariskiego	124
7.3	Rozmaitości algebraiczne	126
7.4	Twierdzenie Hilberta o zerach	128
7.5	Zastosowania twierdzenia Hilberta o zerach	131
7.5.1	Rozkład prymarny ideałów i rozkład zbioru algebraicznego na sumę rozmaitości	132
7.5.2	Ideały maksymalne pierścienia wielomianów	132
7.5.3	Ideały radykalne	134

7.6	Ciało funkcji wymiernych na rozmaitości	135
7.6.1	Pierścień funkcji wielomianowych na zbiorze algebraicznym	136
7.6.2	Kategoria afinicznych zbiorów algebraicznych	138
7.6.3	Zbiory algebraiczne określone nad podciałem	139
7.6.4	Punkty K -wymierne	140
7.6.5	Ciało funkcji wymiernych na rozmaitości	140
7.6.6	Wymiar rozmaitości	141
7.6.7	Nieosobliwość rozmaitości	142
8	Algebra endomorfizmów	145
8.1	K -algebry: definicje i przykłady	145
8.2	Algebry z dzieleniem i algebry proste	149
8.3	Centralność i prostota algebry endomorfizmów	151
8.4	Wielomian minimalny endomorfizmu	154
8.5	Endomorfizmy odwracalne	156
8.6	Rząd endomorfizmu	158
8.7	Podobieństwo endomorfizmów	159
9	Algebra liniowa:	
	Triangularyzacja i diagonalizacja	163
9.1	Wartości własne endomorfizmu	163
9.2	Endomorfizmy diagonalizowalne	166
9.3	Postać kanoniczna trójkątna	167
9.4	Diagonalizacja	170
10	Algebra liniowa: Postacie kanoniczne	173
10.1	Struktura $K[X]$ -modułu V_τ	173
10.1.1	Rozkład prymarny modułu V_τ	174
10.1.2	Rozkład modułu V_τ na sumę prostą podmodułów cyklicznych	177
10.2	Endomorfizmy nilpotentne	179
10.2.1	Postać kanoniczna Jordana	179
10.2.2	Jednoznaczność postaci kanonicznej Jordana	181
10.3	Postać kanoniczna Jordana	182
10.3.1	Postać kanoniczna	183
10.3.2	Jednoznaczność postaci kanonicznej	185
10.4	Wielomian charakterystyczny, wyznacznik, ślad	187
10.4.1	Wielomian charakterystyczny	187
10.4.2	Wyznacznik endomorfizmu	189
10.4.3	Wyznacznik macierzy	189
10.4.4	Ślad endomorfizmu	190
10.5	Postać kanoniczna Frobeniusa	191
10.5.1	Podprzestrzeń cykliczna	191
10.5.2	Postać kanoniczna wymierna	192
10.5.3	Jednoznaczność postaci kanonicznej	194
10.6	Rozmaitości o endomorfizmach	195
10.6.1	Podobieństwo przy zważaniu ciała	195
10.6.2	Charakteryzacja endomorfizmów nilpotentnych	195
10.6.3	Transponowanie macierzy	195

Przedmowa

Sometimes one has to say difficult things,
but one ought to say them as simply as one knows how.

G. H. Hardy

Program studiów doktoranckich w Uniwersytecie Śląskim przewiduje wykłady z czterech podstawowych dyscyplin matematycznych. Wykłady te są adresowane do wszystkich uczestników studiów doktoranckich i mają ustanowić pewien minimalny standard wykształcenia matematycznego wszystkich doktorów, niezależnie od ich specjalizacji naukowej. W związku z tym programy tych wykładów przewidują jedynie hasła o ogólnym znaczeniu i unikają problematyki ważnej jedynie dla specjalistów. Niniejszy skrypt jest zapisem takiego wykładu z algebry w roku akademickim 2008–2009.